

Contractstage verpleegkunde: een vergoeding voor studenten?

EINDRAPPORT

Vlaamse Vereniging
van *Studenten*

Vorbereiding: onder leiding van rapporteur **Dylan Couck, Dries Suetens en Joffrey Vermunicht.**

Datum: **23 juni 2020**

Contactpersoon: **Dylan Couck**

1. Retroacta

In de loop van het academiejaar 2015-2016 werd beslist om de bacheloropleiding verpleegkunde uit te breiden met een vierde jaar. Die uitbreiding was noodzakelijk om de inhoud van de opleiding en in het bijzonder de stage-omvang conform een Europese richtlijn inzake de erkenning van beroepskwalificaties te kunnen organiseren.¹ Gelijktijdig werd na overleg tussen vertegenwoordigers van de Vlaamse overheid, de hogescholen en de zorginstellingen besloten om een vorm van vergoeding te voorzien voor studenten in het nieuwe vierde jaar van de opleiding. Hierover werd ook gecommuniceerd door de overheid zelf en de hogescholen, minstens tot in het voorjaar van 2019.² Het mag dan ook niet verwonderen dat studenten met enige hoop uitkijken naar een oplossing.

Bijna vijf jaar later is er nog steeds geen regeling getroffen voor die vergoeding. In januari 2019 nam de Vlaamse Vereniging van Studenten na ongeruste signalen van studenten verpleegkunde dit dossier dan ook op, wat ook meteen het eerste moment was waarop studentenvertegenwoordigers hierbij betrokken werden.³ Na een eerdere beslissing van de Vlaamse Regering om de zoektocht naar de mogelijkheden om studenten te vergoeden af te sluiten, werd dit dossier opnieuw geopend.⁴ Om in kaart te brengen welke verwachtingen studenten verpleegkunde hebben ten aanzien van die vergoeding en welke factoren die verwachting beïnvloeden, startte VVS in samenwerking met studentenvertegenwoordigers uit de opleiding in september 2019 met een uitgebreid onderzoek. Dit gebeurde in nauwe samenwerking met studenten verpleegkunde zelf.

In het academiejaar 2019-2020 werden twee bevestigingen afgenomen en een set aan focusgroepen georganiseerd om op grote schaal en toch met de nodige nuance zicht te krijgen op hoe studenten naar die vergoeding kijken.⁵ Meer dan 1100 studenten

¹ Richtlijn 2005/36/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7 september 2005 betreffende de erkenning van beroepskwalificaties, *P.B. L 255*, 30 september 2005, 22-142.

² Op de website van de Associatie KU Leuven, waaraan de hogescholen Vives, Odisee, Thomas More en UCLL verbonden zijn, vermeldde minstens tot maart 2019 op haar website "Betaalde stage. Studenten krijgen de kans om in hun laatste jaar een vergoeding te krijgen voor hun stage.

³ Vlaamse Vereniging van Studenten, Nota contractstage verpleegkunde, januari 2019.

⁴ Conceptnota aan de leden van de Vlaamse Regering van de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin en de Vlaamse minister van Onderwijs betreffende Actieplan 4.0 Werk maken van werk in zorg en welzijn, 19 oktober 2018, https://www.zorg-en-gezondheid.be/sites/default/files/atoms/files/Actieplan%204.0_conceptnota.pdf.

⁵ Een eerste bevestiging werd afgenomen onder de studenten verpleegkunde van acht hogescholen. Die bevestiging werd gevolgd door de afname van een parallelle bevestiging bij de lerarenopleidingen. Het onderzoek werd afgesloten met de organisatie van zes

verpleegkunde werden daarbij rechtstreeks of onrechtstreeks gehoord. Op basis van die bevragingen en de analyse van de focusgroepen werden drie rapporten opgemaakt, bijgevoegd bij dit eindrapport.⁶ Dit eindrapport integreert beknopt de inhoud van die drie eerdere rapporten, op basis waarvan drie factoren geïdentificeerd werden die voor studenten bepalend zijn voor het vraagstuk van de vergoeding: de kosten die studenten maken in het kader van hun opleiding, de hindernis om tijdens de studie een inkomen te verwerven en de stage-ervaringen van studenten.

2. Het vergoeden van studenten: wat denken zij er zelf van?

2.1. Geen dure opleiding, al kost ze wel veel

Studenten omschrijven hun opleiding zich niet als een dure opleiding in vergelijking met andere opleidingen. Zij hekelen wel de bijkomende kosten die verbonden zijn aan de stage zoals verplaatsingskosten. Deze kunnen hoog oplopen afhankelijk van de locatie van de stageplek en de aard van de stage (op een vaste locatie of ambulante). Op maandbasis is het niet uitzonderlijk wanneer dit gaat over €200 of meer. Dit zijn kosten waar studenten en/of hun ouders bij een 'normale opleiding' niet mee geconfronteerd worden. Studenten begrijpen wel waarom ze deze kosten maken maar houden daar wel een uitgesproken negatief gevoel aan over. Zeker in de focusgroepen komt dit duidelijk aan de oppervlakte: het wordt dan ook aanbevolen dit deel van de analyse van de focusgroepen erbij te nemen.

Het vierde jaar van de opleiding stelt studenten voor een bijkomende opleiding: zij zullen dan 22 weken stage moeten lopen. Omwille van de lengte van die stage zullen zij gedurende die periode een veelvoud van de kosten die tijdens eerdere stages gemaakt werd, moeten betalen. Veel studenten kijken hier tegenop: drie vierde van de studenten die werken tijdens hun studie, achten een vergoeding noodzakelijk om de kosten

focusgroepen. Alle data werden verzameld voor de uitbraak van de coronacrisis, die dus geen invloed heeft gehad op de respons.

De resultaten van de bevraging afgenomen bij de lerarenopleidingen dienden om de eerder verworven resultaten bij de opleiding verpleegkunde in perspectief te kunnen plaatsen en na te gaan in welke mate de resultaten verworven bij de studenten verpleegkunde een correct beeld gaven van de situatie. De resultaten van die bevraging wezen erop dat de studenten een getrouwe weergave van de realiteit vormen. Daar de verdere vergelijkbaarheid van de opleidingen beperkt is, worden die resultaten niet gebruikt voor andere doeleinden.

⁶ Vlaamse Vereniging van Studenten, Rapport bevraging studenten bachelor verpleegkunde, 10 december 2019. Vlaamse Vereniging van Studenten, Rapport bevraging lerarenopleiding, 7 mei 2020. Vlaamse Vereniging van Studenten, Rapport analyse focusgroepen, 21 juni 2020.

verbonden aan de studie en de stage te vergoeden. Dit aandeel stijgt tot negen op tien bij de studenten die aangeven momenteel al financiële moeilijkheden te ondervinden – wat een student op drie is onder de studenten die werken.

Die studenten verwachten ook in het vierde jaar van de opleiding financiële moeilijkheden te ondervinden; opvallender is wel dat meer dan 60% van de studenten die nu nog geen financiële moeilijkheden ervaart, die wel verwacht in het laatste jaar van de opleiding. Ook die studenten achten een vergoeding in de laatste fase van de opleiding noodzakelijk om studie- en stagekosten te vergoeden. Welke omvang een dergelijke vergoeding moet hebben, kunnen studenten moeilijk bepalen. Net omdat ook andere factoren mee beïnvloeden of en in welke mate studenten een vergoeding noodzakelijk achten, is dit geen eenvoudige oefening.⁷

2.2. Tijdens de stage: een financiële druk op studenten

Een van die factoren die de vraag om een vergoeding mee beïnvloed, is de mate waarin studenten erin slagen om tijdens hun stage nog zelf te kunnen instaan voor hun inkomen. Voor 30% van de studenten is dit geen vraagstuk over het hebben van wat extra middelen voor de eigen vrijetijdsbesteding; ongeveer een derde van de studenten geeft aan tijdens zijn of haar studies te moeten werken om die studies te kunnen betalen, te voorzien in het eigen levensonderhoud of dat van een gezin. Vooral tijdens de stageperiodes is het bijzonder moeilijk om het volgen van de opleiding en de uitoefening van een (studenten)job te combineren. Zeker voor studenten die geen recht hebben op de voordelen van het groeipakket, vormt die combinatie een uitdaging.

Het feit dat een stageweek in principe overeenstemt met een voltijdse werkweek gecombineerd met het onregelmatige karakter van de stage (afwisseling tussen vroege en late shiften, weekends die gewerkt moeten worden ...) maakt dat goed kunnen plannen essentieel is voor studenten. Toch volstaat een goede planning niet: studenten die stage lopen moeten keuzes maken en kunnen tijdens de stageperiode heel moeilijk zowel hun stage afleggen, andere onderwijsactiviteiten grondig en correct voltooien en werken. Afhankelijk van de keuzes die de student dan maakt, verhoogt die de financiële druk op zichzelf, leidt het leerproces onder die keuzes of spreidt de student de opleiding over meer jaren dan bedoeld. Het is dan ook zorgwekkend dat vier op tien van de werkende studenten rapporteert dat de stage en de studie te lijden hebben onder de uitoefening van een (studenten)job.

Zoals reeds aangehaald, meent een grote groep studenten dan ook dat een vorm van vergoeding noodzakelijk is. Zo goed als alle studenten verkiezen een financiële vergoeding, of een financiële vergoeding in combinatie met andere voordelen. Deze kan dan dienen om tijdens de stageperiodes de druk te verlichten en zo studenten de kans te geven om zich

⁷ Op basis van de bevraging bleken studenten gemiddeld een bedrag van €380,- aan te duiden als gewenst bedrag voor een vergoeding.

volledig op het leerproces toe te leggen. Het is wel belangrijk om aandacht te hebben voor de verschillende motieven die studenten hebben om een vergoeding te wensen. Een groep studenten heeft deze duidelijk nodig om de stage zonder financiële kopzorgen te kunnen voltooien; een andere groep ziet in de vergoeding een vorm van erkenning voor de prestaties die zij leveren. De stages op zich zijn voor studenten al leerrijke maar belastende ervaringen maar regelmatig verlopen die stages ook in suboptimale omstandigheden waardoor de student zijn of haar leerkansen verloren ziet gaan.

2.3. Stage: een leermoment of werk(ervaring)?

In de discussie over het al dan niet vergoeden van studenten wordt af en toe opgeworpen dat het vergoeden van studenten tot gevolg kan hebben dat stagementoren andere verwachtingen gaan hebben ten aanzien van studenten. Studenten delen die vrees amper en stellen dat zij nu ook al tijdens een negatieve stage-ervaring niet het gevoel hebben nog veel leerkansen te krijgen. Er bestaat dan ook consensus onder studenten dat een goede begeleiding op de stageplek cruciaal is om van een stage een leermoment te maken. Ondanks de grote intrinsieke motivatie waarmee studenten aan de opleiding beginnen, kan een enkele slechte ervaring bepalend zijn voor hun toekomst in de opleiding en nadien in de zorgsector. Het is daarom belangrijk om sterk in te zetten op het bewaken van de kwaliteit van de stages.

Uit de eerst afgenomen bevraging blijkt dat zes op de tien studenten tevreden waren over de begeleiding tijdens de laatste stage. Toch zijn er tijdens de focusgroepen op enkele uitzonderingen na, geen studenten die nog geen slechte ervaringen hebben gehad. Wat een stage al dan niet tot een goede ervaring maakt, hangt af van tal van factoren. De rol van de stagementor is onmiskenbaar: deze moet instaan voor de ontvangst van de student, de begeleiding en de opleiding van student op de werkvloer. Het is dan ook onontbeerlijk dat de stagementor zicht heeft op de inhoud van de opleiding, beschikt over sterke communicatie competenties en in staat is om de student te begeleiden tijdens het leerproces en dus bijvoorbeeld weet hoe correcte feedback moet gegeven worden. Dit blijkt echter nog vaak mis te lopen. Ook het opleidingsniveau van de mentor (HBO5, bachelor of master) is geen onbelangrijk element: uit de bevraging bleek al dat studenten die door een mentor met minstens een bachelordiploma worden begeleid, vaker tevreden zijn over hun stage. Ook in de focusgroepen bevestigen studenten dat mentoren met een bacheloropleiding studenten meer kunnen uitdagen en beter leerkansen kunnen creëren. Hier lijkt dan een rol weggelegd te zijn voor de mentorenopleiding.

Het is evenwel niet alleen de stagementor die aan bepaalde vereisten moet voldoen, ook de stageplek als omgeving speelt een rol in de beleving van studenten. Stageplekken waar veel wordt geroddeld (over studenten), waar de student als minderwaardig wordt behandeld of waar hygiënische voorschriften niet worden nageleefd, zijn geen omgevingen

waar studenten optimaal tot leren kunnen komen.⁸ Dit heeft ook tot gevolgen voor hoe studenten kijken naar een eventuele vergoeding: studenten die tevreden zijn over de begeleiding die ze kregen, vinden een vergoeding minder vaak noodzakelijk dan studenten die ontevreden zijn.

Tegenover de slechte ervaringen die studenten hebben, staan gelukkig ook vele positieve verhalen. Voorgaande pijnpunten mogen niet zonder meer gegeneraliseerd worden naar alle stageplekken, al mogen deze allerminst genegeerd worden. Het zal dus belangrijk zijn om in overleg met de hogescholen en de zorginstellingen te komen tot structurele oplossingen. Ook uit de resultaten van dit onderzoek kan geleerd worden om stageplekken tot (nog) betere leeromgevingen te maken. Zo blijkt duidelijk dat studenten een groot belang hechten aan het krijgen in toenemende mate van verantwoordelijkheid tijdens de stage en het zelfstandig uitvoeren van bepaalde opdrachten. Ook dit is niet onvoorwaardelijk: uit de focusgroepen komt duidelijk naar voor dat de taken die de student dan krijgt authentiek moeten zijn en afgestemd op de kennis en vaardigheden die ze al verworven hebben.

3. Conclusie

Wie na het lezen van voorgaande ook de concretere onderzoeksresultaten erbij neemt, zal komen tot een beter inzicht waarom dit vraagstuk over de vergoeding van de studenten verpleegkunde zo prangend is. Als VVS hopen we dan ook meer inzicht te verschaffen in de onderliggende drijfveren bij studenten. Daarbij moeten twee niet-exclusieve motieven onderscheiden worden: enerzijds heb je een groep studenten voor wie een vergoeding noodzakelijk is om de opleiding tot een goed einde te kunnen brengen; anderzijds is er een grote groep die in een vorm van vergoeding een erkenning ziet van de prestaties die zij leveren. De overheid moet dus beseffen dat als zij uiteindelijk kiest voor een vorm van vergoeding, een vergoeding *post factum* voor die eerst genoemde groep studenten weinig soelaas brengt.

Het Vlaams Regeerakkoord biedt perspectief om eindelijk met dit dossier te kunnen landen.⁹ Binnen enkele weken studeert evenwel de eerste generatie studenten uit het vierjarig traject af zonder dat er al goedgekeurde, concrete voorstellen zijn. Volgens de studenten is een vergoeding een belangrijke troef voor de nieuwe, vierjarige opleiding. Met

⁸ Onder minderwaardige behandeling vallen verschillende situaties: studenten die niet worden opgenomen in het team op de stageplek of er bewust van worden uitgesloten, die te horen krijgen dat mentoren liever geen studenten (van een bepaalde instelling) zouden begeleiden, die geconfronteerd worden met seksisme of racisme, die de lastige taakjes worden toegewezen ...

⁹ "Voor laatstejaarsstudenten Bachelor in de Verpleegkunde (vierde jaar) kan een forfaitaire onkostenvergoeding voorzien worden, gefinancierd door de betrokken werkgevers." (Vlaamse Regering, Regeerakkoord 2019-2024, 2 oktober 2019.)

een afnemende instroom van studenten lijkt het belangrijk om met dat argument wel degelijk rekening mee te houden. Een vergoeding alleen zal echter niet volstaan om alle uitdagingen waar de opleiding voor staat aan te kunnen pakken. Op basis van dit rapport en de onderzoeksresultaten kunnen op korte termijn de eerste pistes worden uitgezet om de opleiding verpleegkunde verder te versterken, bijvoorbeeld via de verdere uitbouw van de mentorenopleiding of van een structurele kwaliteitsbewaking van de stageplekken. Deze opleiding kent namelijk een te groot maatschappelijk belang om er niet in te investeren.